

FRANZ SCHUBERT ÉLETE

Franz Peter Schubert 1797-ben született Bécs Himmelpfortgrund nevezetű külvárosában..

Apja, Franz Theodor Schubert itt dolgozott népiskolai tanítóként. Mellesleg amatőr zenész volt. Schubert kiemelkedő tehetsége már korán megmutatkozott, s már öt évesen hegedülni tanult apjától és zongorázni fivéréétől. Hét évesen Michael Holzer, a lichtentali plébániatemplom karnagya karolta fel. 1808-ban fölvtették a bécsi Udvari Énekkarba (Hofkapelle), ahol az éneklés mellett zeneszerzést is tanult annál a Salierinél, aki Beethovent is tanította. 1813-ban lépett ki a kórusból. Ekkor már több művet is komponált (már megírta első szimfóniáját). Apja kívánságára belépett a Szt. Anna Tanítóképzőbe, hogy segédtanítója lehessen. De ő ekkor se hagyta abba a komponálást. Három évvel később ott hagyta az iskolát, és teljesen belevetette magát a komponálásba. Ezt egy jó barátja, Franz von Schober tette neki lehetővé, aki anyagilag támogatta őt. (Schubert később még vállalt tanítást annál az Esterházy családnál, ahol Haydn is tevékenykedett). Schobernek köszönheti, hogy megismerte J. Michael Vogllal, a Bécsben népszerű egykori tenoristát, aki Schubert dalainak első és legjobb előadója lett. Schubertnek ekkor még nem ismerték el a műveit, ezért hamarosan igen súlyos anyagi gondjai támadtak. Ráadásul 1822-ben szifilisz is kapott, melynek köszönhetően helyzete szinte reménytelenné vált. Végül sok küzdelem árán elérte, hogy 1825-ben kiadják a műveit, ezáltal ismertté vált. Még a haldokló Beethoven is meghívta magához. 1828-ban adta egyetlen nyilvános koncertjét, de még abban az évben elhatalmasodott rajta a betegség, és meghalt. Mindössze 63 gulden értékű vagyont és közel 1000 gulden értékű kifizetetlen számlát hagyott maga után. Sírján ez áll: „E sír páratlan kincset, a megtestesült zene földi maradványait rejt – és a reményt, hogy szelleme halhatatlan.”

A ZONGORA TRIÓ

SCHUBERT :ESZ-DÚR TRIÓ

A zongoratrió klasszikus felépítése a zongora-hegedű-cselló felállás, bár ezeket különféle fúvós hangszerek (pl. fuvola, klarinét, oboa, fagott vagy kürt) is felválthatják. A műfaj őse a szonáta, így a klasszikus triók formája sokszor ezt követi, általában három, később gyakran négy tételes művet alkotva. E három hangszeres összeállítása azonban igen sokféle formát ölthet, így a szonátaforma nem volt a legkevésbé sem feltétele annak, hogy egy

mű a „zongoratrió” („Klaviertrio”) címet kapja. Az erre a felállásra komponáló mesterek közül az első jelentős Joseph Haydn volt, akit a műfaj megteremtőjének is tekinthetünk. Ezen művei legelőször olyan szóló zongoraművek voltak, amelyek tetszés szerint hegedű- és csellókísérettel is előadhatók, azokkal mintegy a zongoraszólam jobb és bal kezét erősítvén. Ezekhez Haydn úgynevezett obligát hegedű- ill. csellószólamot mellékel, ám ezekre a művekre még továbbra is, első sorban, mint zongoraművekre tekintettek. Haydn kései triói, majd Beethoven Opus 1-es sorozata lesznek majd az első „igazi” zongoratriók, már olyan, egyre inkább önálló, a zongorától független hegedű- és csellószólamokkal, melyek hamarosan a zongorával egyenrangú szólamokká váltak. Ezek előzték hát meg Schubert két triójának megkomponálását, amelyek tulajdonképp egyfajta hidat képeznek a klasszikus és a romantikus zongoratrió között, ily módon mindkét stíluskorszak jegyeit magukon hordozva.

A második, Esz-dúr trió Schubert utolsó műveinek egyike, mely a zeneszerző rövid életének utolsó előtti évében, 1827 novemberében keletkezett. A darab első kiadása a főként Lipcsében és Párizsban működő zeneműkiadó, Heinrich Albert Probst (1791-1846) nevéhez köthető, akinek nyomán a mű 1828 októberében, a 100-as Opus-szám alatt megjelent. (Ugyan a kottát a szerző a kiadónak már ez év májusában elküldte, a mű kiadása különféle bonyodalmak közepette mégis egészen októberig váratott magára, így nyomtatásban végül mindössze egy hónappal Schubert halála előtt láthatott napvilágot.) Azonban a trió így is egyike volt a szerző azon kevés kései alkotásainak, amelyeket még életében hallhatott előadva. Sok más kamaraművéhez hasonlóan a darab egy házi mulatságon, egy Schubertiádán hangzott el 1828 januárjában, megünnepeelvén Schubert egykori tanuló társának, Josef von Spaunnak az eljegyzését. Ez alkalommal a mű tolmácsolói barátai, Karl Maria von Bocklet (zongora), Ignaz Schuppanzigh (hegedű) és Josef Linke (cselló) voltak.

GONDOLATOK A MŰRŐL, ÉS ELEMZÉS

Az első tétel fényes unisono hangzással indul, mely egy határozott, céltudatos kezdést ad a műnek. Ezt követően az első periódus már rengeteg izgalmat rejt magában. Ugyanis nemcsak, hogy 12 ütemes bővített periódusról van szó, de mindez a bővülés nagy feszültséget hordoz egészen az utolsó ütemig. Ott mintha hirtelen célt talált volna a zenei anyag és határozott crescendo-val érkezik meg a következő egységre, mely szintén megjeleníti a főtéma egy szeletét kis hangnemi és ritmikai változásokkal. Ezzel indul meg a hangszerek osztozkodása a dallam egyes szelvényeinek megszólaltatásában a vonósok és a zongora szólama között, mely a főtéma kezdő szakaszában még homogén módon olvadt egybe

elősegítve ezzel magának a témának a tiszta bemutatkozását. A cselló meg-megcsillantja fényét a hegedű triolás kíséretében rögtön ebben a szakaszban- valódi élet jelenik meg a zongora forte reflektálgatásával, majd hamar egy igazi „egymás szavába vágós” jelenetet jelenít meg Schubert. A melléktéma előtti szakasz h-mollba torkollik, és innen egy formai elízióval kerülünk el a melléktéma világába, mely egy teljesen más hangulatot testesít meg. A téma itt is a vonósok és a zongora között oszlik meg. Olyan, mintha teljes időtlenségben szemlélnénk az egészet-a távolból. Itt a történetet nem a zenészek feladata megvalósítani talán, hanem a dolgunk csak az, hogy hagyjuk, hogy a már testet öltött zene a megvalósultság hatásával kerítsen hatalmába. Hamarosan elérkezünk egy hosszú, tremolós, felfokozott szakaszt követően egy nagyon erős, hangsúlyos váltódomináns akkordhoz, és ezáltal egy teljesen új részhez a domináns hangnemben. Itt mind a vonósok, mind a zongora két különféle, ámde egyenrangúan fontos szólammal jelenik meg. Majd egy valóságos eltűnés után a cselló egymagában marad egy tartott, fényes hanggal, és a hegedű, valamint a zongora-minél jobban beleolvadva a vonós hangzásban- egy nagyon váratlan, lassú, ráadásul kétszer 9 ütemes közjáték-szerű dallammal vezet át az expozíció végéhez. Ez maga a zenei anyag kiteljesedése, összegzése a jelentést illetően.

A kidolgozási rész rendkívül érdekes már csak akkor is, ha a hangnemi világot vizsgáljuk, azonban azt is fontos megemlíteni, hogy a szerző azzal a bizonyos, előzőleg átvezető szakaszként említett témával dolgozik. Azt fejleszti addig, míg valóságos központjává válik ennek a résznek. A hangnemi világ pedig a tonikai Esz-dúrhoz képest már csak azért is rendkívüli, mert mindhárom megjelenésében kereszties (először h-moll, fisz-moll, majd cisz-moll) hangnemet ölt. A kidolgozás is nagyon sokrétű anyagi világgal bír, és fontos a szólamok közötti változatos megosztása a motívumoknak ebben a szakaszban is.

A visszatérés előtti részben összpontosul a legtöbb indulat, majd a legszélsőségesebb ellentét, azaz majdnem egy teljes oldalon át tartó bizonytalanság ,mely ismét az időtlenség érzetét kelti. Ebbe vág bele a főtéma, mely tovább bővülve generálja az utána következő – már ismert – motívumokat, egységeket. A mű végén coda-t vélhetünk felfedezni, mely egy már másodszor megjelenő zárást követően egy szekund akkorddal könnyedén más partokra viszi a művet. Akkord akkordot követve elérkezünk egy nyomatékos, megismételt motívumhoz, mely – jó esetben örülten végigszántva a zongorát – a melléktémába torkollik, mely esz-mollban jelenik meg. Megint hangnemileg nagyon messze – egészen H-dúrig – kitérve érkezünk a „zárójelenet”-hez. Ez hasonlóképp – bár pont fordítva, mint a visszatérés

előtt – egészen távolinak tűnve, motívumismétlésekkel megalapozott bizonytalanságot sugall a vonós kíséretben megszólaltatott zongora szólam által, mely nagyon magas regiszterben szólal meg. Egyre elhalóbb, valósággal eltávolodik, majd a rakéta gyorsaságával hirtelen visszatér a főtéma témafejébe futva. Majd egy hihetetlen ritmikai-és hangnemi sűrítéssel, fokozással érkezünk a mű látszólagos végéhez. Azért látszólagos, mert ránk marad az utolsó három ütem, mely olyan, mintha valami ismét távolról látszana: előbb a vonósok, majd a zongora játszik le a tonikai hangnemben megszólaló, a melléktéma ritmikájával azonos záró szexteket. Olyan, mintha a mű ezáltal igazából szárnyakra kapna, és lebegni kezdene, folytatná az időutazást, melyet egész végig követhettünk a darabban.

FORRÁS JEGYZÉK

- H. A. Brockhaus - H. Riemann: Zenei lexikon, Zeneműkiadó Budapest, 1983
- John Burrows: A klasszikus zene, Mérték Kiadó Budapest, 2006
- H. P. Clive: Schubert & His World: A Biographical Dictionary; Oxford University Press, 1997.

Veress Sibil – hegedű
Virág Mátyás – cselló
Balog Alexandra – zongora